Dokument zanonimizowany za pomocą UG DLP Anonimizator, 2026-11-12 09:48:01

INSTYTUT FILOZOFII I SOCJOLOGII POLSKIEJ AKADEMII NAUK
INSTITUTE OF PHILOSOPHY AND SOCIOLOGY, POLISH ACADEMY OF SCIENCES

Warszawa, 21 styczeń 2026

dr hab. Dariusz Brzeziński, prof. IFiS PAN
Zakład Socjologii Teoretycznej
Instytut Filozofii i Socjologii PAN

Recenzja w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki socjologiczne, dr Mariuszowi Finkielszteinowi

Wprowadzenie

Niniejszą recenzję przygotowano na podstawie Uchwały nr 18/2025 Rady Dyscypliny Nauk socjologiczne Uniwersytetu Gdańskiego z dnia 6 października 2025 r., w sprawie powołania komisji habilitacyjnej w postępowaniu w sprawie nadania dr. Mariuszowi Finkieszteinowi stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki socjologiczne.

Zgodnie z Art. 219. Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2024 r. poz. 1571) o stopień doktora habilitowanego może ubiegać się osoba, która spełnia trzy warunki:

1. posiada stopień doktora;

2. posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny;

3. wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

W dokumentacji znajduje się kopia dyplomu doktorskiego p. Mariusza Finkielszteina z dnia 13 grudnia 2019. Niniejsza recenzja jest zatem poświęcona ocenie dwóch pozostałych przesłanek.

Ocena osiągnięcia naukowego będącego podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego

Książka *The Sociology of Boredom* (Wiley-Blackwell 2025) stanowi pochodną wieloletnich badań naukowych dr. Finkielszteina. Jest to dzieło, w którym zawarł on *summę* swoich badań poświęconych społecznym przyczynom oraz konsekwencjom doświadczania nudy. Rozpoznania te dotyczą zarówno szerokich, historycznych relacji między nudą a rozwojem cywilizacyjnym, czy też historią nowoczesności, jak i bardziej szczegółowych kwestii, dotyczących związków między nudą a społeczeństwem konsumpcyjnym, nierównościami społecznymi, czy też relacjami międzyludzkimi. Tak wieloaspektowy zakres prowadzonych analiz jest świadectwem szerokiej rozpiętości zainteresowań badawczych dr Finkielszteina, które – choć skoncentrowane głównie na problematyzacji nudy – dotyczą bardzo wielu różnych kontekstów społecznych i kulturowych.

W recenzjach przygotowywanych w postępowaniach o nadanie stopnia doktora habilitowanego kwestią najistotniejszą jest wkład osiągnięcia naukowego w rozwój danej dyscypliny. Pod tym względem praca dr. Finkielszteina jest dziełem wręcz modelowym. Jestem przekonany, że będzie ona stanowić punkt odniesienia dla wszystkich późniejszych socjologicznych prac poświęconych nudzie. Klarownie kreśli bowiem zakres pola badawczego, jakim jest socjologia nudy, ukazuje szereg kontekstów, w jakich można tę emocję badać, a zarazem oferuje nowatorskie ujęcie tejże w postaci „relacyjno-oczekiwaniowej teorii nudy".

W zakresie wyznaczania nowego pola badawczego, dr Finkielsztein odwołuje się w swojej książce do słynnej pracy Émile'a Durkheima pt. *Samobójstwo*. Tak jak Durkheim unaocznił, iż motywacje do odebrania sobie życia należy badać, biorąc pod uwagę czynniki

społeczne i kulturowe, tak dr Finkielsztein przekonująco dowodzi, że nuda nie jest jedynie zjawiskiem o etiologii psychologicznej, ale kształtuje się w oparciu o szereg czynników społecznych. W tym zakresie książkę *The Sociology of Boredom* porównałbym z też z takimi dziełami jak *Społeczne ramy pamięci* Maurice'a Halbwachsa, czy *Yearning for Yesterday. A Sociology of Nostalgia* Freda Davisa, które do dziś stanowią punkt odniesienia dla wszelkich socjologicznych prac poświęconych roli i znaczeniu, odpowiednio, pamięci oraz nostalgii.

The Sociology of Boredom składa się z ośmiu rozdziałów oraz podsumowania, które wieńczy przedstawione w książce rozpoznania. Czytelnik początkowo zostaje zaznajomiony z różnymi sposobami definiowania nudy, a przede wszystkim z różnicami między potocznymi ujęciami tej kategorii, a konceptualizacjami powstałymi w naukach społecznych i humanistycznych. Nuda rozumiana jako zjawisko socjologiczne okazuje się nie być bynajmniej synonimem odpoczynku czy bezczynności, ale poczucia bezsensowności, braku zaangażowania i zawiedzionych oczekiwań. Jest emocją negatywną, która – choć może mieć też pozytywne skutki, szczegółowo opisane w książce – doświadczana jest jako zjawisko, które powoduje dyskomfort i frustrację.

W tym kontekście szczególnie ciekawe okazują się analizy przedstawione w rozdziale drugim, poświęcone roli i znaczenia nudy w społeczeństwie konsumpcyjnym. Choć bowiem wydawałoby się, że nudę można by umieścić na drugim krańcu kontinuum względem logiki systemu kapitalistycznego, to – jak trafnie przekonuje dr Finkielsztein – stanowi ona w istocie jego esencję. Rozwój kapitalizmu konsumpcyjnego w znaczącej mierze odbywa się bowiem dzięki wzbudzaniu u konsumentów poczucia znudzenia już posiadanymi przez nich produktami, a zarazem przedstawianiu obietnicy uleczenia owej emocji dzięki jak najaktywniejszemu zaangażowaniu w nabywane dobra. Podkreślanie znaczenia nudy w wielowymiarowym sposobie oddziaływania rynków konsumenckich na jednostki uważam za bardzo cenny aspekt analiz dr Finkielszteina.

Wyjątkowe znaczenie mają też przedstawione w trzecim rozdziale książki analizy dotyczące relacji między odczuwaniem nudy a strukturą społeczną. Kwestionując tradycyjnie przyjmowane założenia dotyczące odczuwania nudy głównie przez przedstawicieli klas wyższych, dr Finkielsztein skupia się na tym, w jaki sposób nuda jest doświadczana jako konsekwencja niemożności realizacji indywidualnych aspiracji przez członków grup wykluczonych. W tym zakresie powołuje się między innymi na analizy Zygmunta Baumana, który w książce *Praca, konsumpcjonizm i nowi ubodzy* pisał na temat „konsumentów z usterką", którzy nie są w stanie podążać za trendami wyznaczanymi przez społeczeństwo konsumpcyjne. Podążając tym tropem, dr Finkielsztein dokonał niezwykle cennych spostrzeżeń na temat strukturalnych aspektów doświadczania nudy, co znalazło swoje ukoronowanie w jej „relacyjno-oczekiwaniowej teorii".

Teorię tę uznaję za najcenniejszy aspekt prowadzonych w książce rozważań. Stanowiąc ich podsumowanie, jest ona jednocześnie bardzo istotnym wkładem tak w socjologię teoretyczną, jak i socjologię emocji, socjologię kultury oraz socjologię zmian społecznych. Teoria ta może w moim przekonaniu stanowić fundament przyszłych analiz teoretycznych i badań empirycznych w zakresie doświadczania nudy. Poza swą klarownością, i wielowymiarowym charakterem charakteryzuje się ona potencjałem do przełożenia jej na język danych empirycznych.

Wszystko co powyżej napisano nie oznacza bynajmniej, że książka dr Finkielsztein nie odznacza się też słabościami. O niektórych z nich wspomniał zresztą sam autor, unaoczniając na wstępie między innymi to, że części z przedstawionych przez niego rozpoznań nieobce są egzageracje. Wrażenie to towarzyszyło mi niejednokrotnie podczas lektury książki. Dążenie do bardzo szerokiego, wielokontekstowego ukazania znaczenia społecznego znaczenia nudy doprowadziło bowiem do tego, że została ona przedstawiona jako emocja nie tylko wszechobecna, ale wręcz „hipersprawcza". Dr Finkielsztein przekonuje na przykład w rozdziale szóstym książki o fundamentalnym znaczeniu nudy dla wojen, terroryzmów, oraz rewolucji. W

moim przekonaniu analiza ta powinna być zniuansowana, co oznacza, że nuda powinna być zestawiona z innymi wyzwalaczami zmian społecznych. Dzięki temu jego analizy miałyby dużo większą moc eksplanacyjną.

Dr Finkielsztein unaocznił we wstępie też to, że nie jest ekspertem w wielu analizowanych przez niego (z punktu widzenia studiów nad nudą) kwestiach, co może się przekładać na to, że do części z jego rozpoznań można będzie mieć różnego rodzaju uwagi i zastrzeżenia. Świetnym tego przykładem jest rozdział siódmy książki, poświęcony relacji między nudą a utopią. Choć w części zawartych w nim analiz autor posługuje się odniesieniami do nowszych socjologicznych ujęć utopii (np. w wydaniu R. Levitas i M. H. Jacobsena), to jego ogólne rozumienie tej kategorii wydaje się być bardzo klasyczne. Utopia jest bowiem dla niego wizją doskonałego, niezmiennego społeczeństwa, i z tej perspektywy analizuje on związki między nią w nudą. Tymczasem w ramach studiów nad utopią od wielu lat promuje się wizje utopii „ograniczonych" (Jeffrey Alexander), „ikonoklastycznych" (R. Jacoby), „aktywnych" (Z. Bauman), czy też „kinetycznych" (F. Jameson). Jeśli nuda ma w ich przypadku swoje znaczenie, to z pewnością jego wymiar jest zupełnie innych niż nakreślony w recenzowanej publikacji.

Kwestią wartą poruszenia jest też brak szczegółowego opisania zastosowanej przez dr. Finkielszteina metodologii. W zakresie tworzenia teorii socjologicznej istnieje wiele dróg postępowania, wypracowanych m.in. przez: Richarda Swedberga (*The Art. Of Social Theory*, 2014; *Theorising in Social Science*, 2014), Iddo Tavory i Stefana Timmermansa (*Abductive Analysis: Theorising Qualitative Research*, 2014; *Data Analysis in Qualitative Research: Theorising with Abductive Analysis*, 2022), Dereka Ladera (*Sociological Practice: Linking Theory and Social Research*, 1988), Jonathana H. Turnera (*Theory Building in Sociology*, 1989), Michaela Hviida Jacobsena, Michaela S. Drake'a i Andersa Petersena (*Imaginative Methodologies in the Social Sciences: Creativity, Poetics and Rhetoric in Social Research*, 2014), etc. Każda z nich w nieco odmienny sposób podchodzi do relacji między istniejącymi

już teoriami, danymi empirycznymi, a nowymi teoretyzacjami (jako wstępem do nowych teorii). Ustosunkowanie się autora książki do istniejących podejść metodologicznych w zakresie tworzenia teorii społecznej, bądź też zaproponowanie na ich gruncie własnego ujęcia, powinno poprzedzać prowadzone w książce analizy.

W końcu też – na marginesie – chciałbym krytycznie odnieść się do sposobu przedstawiania w książce bibliografii. Otóż jej spisy pojawiają się po zakończeniu każdego z rozdziałów, a dodatkowo, na koniec książki zamieszczona jest obszerna część „Further Reading" (s. 285-317). Takie rozwiązanie edycyjne jest moim zdaniem po prostu nadmiarowe.

Wszystkie powyższe uwagi nie zmieniają faktu, że uważam książkę *The Sociology of Boredom* za dzieło dojrzałe, innowacyjne, a także nowatorskie. Co jednak najistotniejsze z perspektywy postępowań habilitacyjnych, jestem przekonany, że stanowi ono istotny wkład w rozwój socjologii i stanie się w przyszłości pozycją klasyczną w ramach „socjologii nudy".

Ocena innych aspektów aktywności naukowej dra Mariusza Finkielszteina

Zgodnie z punktem 3 Art. 219. Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2024 r. poz. 1571) stwierdzam, że dr Finkielsztein wykazał się istotną aktywnością naukową w więcej niż jednej uczelni. Aktualnie jest związany z Instytutem Socjologii Uniwersytetu Gdańskiego, a w poprzednich latach pracował w Collegium Civitas, zaś studia doktoranckie realizował w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego. Dodatkowo aktywnie współpracuje z pracownikami naukowymi innych uczelni, w tym Universidad Complutense de Madrid oraz University of Warwick. Wśród podejmowanych przez niego aktywności chciałbym szczególnie podkreślić następujące kwestie.

Po pierwsze, dr Finkielsztein otrzymał dwa granty z Narodowego Centrum Nauki. Pierwszy z nich, uzyskany jeszcze przed uzyskaniem stopnia doktora to projekt *O istotności*

nudy w życiu społecznym. Zjawisko nudy w środowisku uniwersyteckim, realizowany był w latach 2017-1019 (Grant Preludium; 11. Edycja; nr umowy 2016/21/N/HS6/02902, przyznana kwota dofinansowania: 44,790 PLN). Drugi, realizowany obecnie na Uniwersytecie Gdańskim (a otrzymany jeszcze w czasie zatrudnienia w Collegium Civitas) to *„Na zawsze młodzi": Świat społeczny wyczynowych tancerzy towarzyskich kategorii senior i pro-am* (Grant Opus; 49. Edycja, nr umowy 2023/49/B/HS6/00585, przyznana kwota dofinansowania: 186,501 PLN). W kontekście faktu, że większość prac naukowych dr Finkielszteina dotyczy zjawiska nudy, warto podkreślić zwrócenie się przez niego w aktualnie realizowanym grancie ku innej problematyce.

Po drugie, w okresie po uzyskaniu stopnia doktora, dr Finkielsztein opublikował artykuły naukowe w następujących pismach: *Journal of Further and Higher Education*, *Sociological Spectrum, Journal of Contemporary Ethnography, Social Studies of Science, European Journal of American Studies, Journal of Boredom Studies, Zoon Politikon, Qualitative Sociology Review*, a także *Culture Unbound*. Część z tych tekstów, w zmodyfikowanej wersji, weszła następnie w skład książki *Sociology of Boredom*. Warto docenić starania dr Finkielszteina, by publikować wyniki swych badań w języku angielskim, a dodatkowo w znacznej mierze w cieszących się prestiżem międzynarodowych czasopismach.

Po trzecie, nudologiczne zainteresowania dr. Finkielszteina znalazły odzwierciedlenie w jego aktywności organizacyjnej. Jest on pomysłodawcą Ogólnopolskiej Konferencji Nudologicznej oraz International Interdisciplinary Boredom Conference. Dodatkowo wraz z dr Josefą Ros Velasco założył International Society of Boredom Studies (2021), którego jest sekretarzem, a także czasopismo „Journal of Boredom Studies" (2023), którego jestem redaktorem naczelnym. Bez wątpienia dr Finkliesztein jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych na świecie badaczy nudy. Sam miałem zresztą okazję się o tym przekonać, gdy podczas wizyty w Centre for Research on Self and Identity na University of Southampton, miejscowi badacze bardzo chwalili jego dokonania w tej materii.

Po czwarte, w kontekście coraz większego znaczenia, jakie we współczesnej nauce nabiera kryterium wpływu działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki, warto docenić działalność popularyzatorską dr. Finkielszteina. Przejawia się ona m.in. w jego udziale w audycjach radiowych, podcastach i wystąpieniu telewizyjnym. Jest on także autorem tekstów popularnonaukowych oraz własnej strony internetowej oraz bloga. Jego wykłady można było usłyszeć podczas Festiwalu Nauki w Warszawie (pięcokrotnie) oraz podczas wydarzeniu Odkryj UW.

W końcu, *last bot not least*. po piąte, swoistym „certfikatem jakości" aktywności naukowej dr. Finkielszteima jest przyznanie mu w 2023 roku Stypendium Ministra Edukacji i Nauki dla wybitnych młodych naukowców.

Konkluzja

W podsumowaniu powyższych wywodów stwierdzam, że dr Mariusz Finkielsztein spełnia wszystkie warunki uprawniające do nadania mu stopnia doktora habilitowanego, określone w art. 219 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, tj. posiada stopień doktora, jego osiągnięcia naukowe stanowią znaczący wkład w rozwój nauk socjologicznych, a także wykazuje się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, w szczególności zagranicznej. Na tej podstawie formuję wniosek o dopuszczenie doktora Mariusza Finkielszteina do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Podpisany elektronicznie przez
Dariusz Brzeziński
21.01.2026
16:38:26 +01'00'

Podpis elektroniczny/certyfikat został usunięty podczas anonimizacji dokumentu.